

A KALÁSZATRÓL

Monok István

Másképpen dolgozunk, mint évtizedekkel ezelőtt. Sok oka van ennek, azonban az eredményt tekintve – főként a produkció vitathatatlanul pozitív mennyiségi mutatói mellett – sokszor kérdéseink lehetnek. Korszakunk átmeneti, és mint minden átmeneti korban, igyekszünk megőrizni minél többet régi értékeinkből, és létrehozunk újakat. A kutató ember közlési kényszerben él. Belső és külső kényszerben. Eredményeit ugyanis belső indíttatásból meg akarja mutatni, ugyanakkor a kutatásait lehetővé tevő közösség joggal el is várja ezt tőle. Legújabbán pedig intézményes ez az elvárás, tudománymetriai kényszerpályára – sokunk szerint zsákutcába – kerültünk.

„A helyi érték” így sokféleképpen érték, és többféleképpen helyi. Helyi abban az értelemben, hogy az egri Eszterházy Károly Egyetem szellemi környezetében keletkezett dolgozatok fóruma. Abban az értelemben is, hogy helyi, vagyis egri, Heves megyei témájú az írások egy része. És helyi úgy is, hogy helyismereti munka. A helyismeret önmagában is érték, de igazán csak akkor, ha a helyi téma megszólaltatója „kilát” saját környezetéből, és a hely értékét úgy mutatja be, hogy annak ismerete az országos vagy a nemzetközi história számára is az tud maradni.

A helyismereti közlésnek megvannak a fórumai, minden közösség fenntart ilyeneket, még a percmemberkék uralta korunkban is. Megvannak az országos és a nemzetközi témákat megszólaltató folyóiratok és könyvsorozatok. Elméleti szócsövekben sem szenvedünk hiányt. Mi értelme van hát egy újabb „kalászatnak”?

Az Egri Főiskola/Egyetem 2002-ben kapcsolódott be abba a folyamatba, amely Magyarországon is hangsúlyt adott a „kulturális örökség”-ről való gondolkodás fontosságának. Olyan szinten is, hogy időszerűvé vált egy „Kulturális örökség tanulmányok” mesterszak megalapítása. Ezek a tanulmányok azóta elterjedtek, túlburjánzottak. A ló másik oldalán vagyunk: ma már mindent kulturális örökségnek hívunk. Pedig azok, akik bevezették a fogalmat, jó kétszáz évvel ezelőtt, és azok, akik a 20. század végén, az európai egyetemeken elkezdték az ilyen szakok megalapítását, nem egy „mindent bele”, vagy egy „minden, ami a hagyományos diszciplináris keretbe nem fér” szakot gondoltak el. Nem is arra használták a kifejezést, hogy a minden 3-5 évben új elnevezést kívánó, egyébként kihalásra ítélt szakot mentsenek meg vele. Szemléletről van szó, szemléletről kellene, hogy szó legyen.

A „kulturális örökség” nem egyszerűen művelődéstörténet, annak sokrétegeiségével együtt sem. Olyan szemlélete a múlt – és ide kell érteni az „elmúlt” természetet, a tájat is – kulturális értékeinek (a táj ugye a természeti és a műtárgyak együttese), amely történetileg hiteles, megközelítésében modern. Ahogy egy jó múzeum: gazdag a gyűjteménye, kiváló szakemberek dolgoznak benne, időről időre tudományosan

megalapozott, veretes kiállításokat szerveznek, nagyszerű könyvalkotásokkal (katalógus) elkísérve. És ez a múzeum egyben olyan szemlélettel él, hogy az a közönség, amely – nem melleleg létrehozta és fenntartja a múzeumot, eltartja a benne dolgozókat – nem minden elemét kell, hogy értse a tudományos mondandónak, mégis kedvvel megy be megnézni a kiállítást, és gazdagodva tér haza.

Ha a „múzeum” szót kicseréljük „kulturális örökségre”, akkor – vélem – láthatjuk, milyen az örökségi szemlélet. A művelődéstörténeti múlt minden elemét, vagy másként fogalmazva, a kulturális örökség minden rétegét többféleképpen lehet érvényesen megmutatni. Hagyományos, a történeti időkben kialakított diszciplínák módszertani és szemléleti fegyvertárának minden elemével. Akkor az történettudomány lesz, irodalomtudomány, néprajz vagy éppen közgazdaságtan. Az örökségi szemlélet valamennyi említett és a nem említett diszciplína nézőpontjának egyfajta metszete. Nem úgy, hogy aki ennek jegyében megszólal, semmilyen diszciplínáris ismerettel nem bír. Valaminek a szakembere, van olyan diszciplína, amelyet hagyományosan jól ismer, és emellett (nem helyette) örökségi szemléletet alakít ki. Kicsit olyan, mint az interdiszciplínáris szemlélet, de eltérő is, hiszen egyrészt multidiszciplínáris, másrészt mégiscsak történeti.

A „kalászat” kifejezés persze másra is utal. A „kalászolók” a maradékot keresik. De ne feledjük: a maradék értékeket. Olyan munka tehát, amely nem hagy elveszni értéket. Mostani kötetünk tehát természeténél fogva vegyes tematikájú. „A helyi érték” szempontjai érvényesülnek benne az örökségi szemlélettel. Így fér meg a vallás-, a mentalitás- és az egyháztörténet az irodalom-, a könyv-, illetve az olvasmánytörténet mellett.